

Toespraak in de Amsterdamse Studenteneklesia op 25 december 2012
door Kees Kok

Kerstmorgen 2012 - 'Overstroomd van licht'

Voorlezing uit het verhaal over Jezus van Nazaret
Johannes 1:1-5.9-13.14.16-18

In den beginne was het woord
en het woord was bij God
en zelf God was het woord
dat was in den beginne bij God.

Alles is ontstaan door het woord
en daar buitenom is niet één ding ontstaan
van alles wat bestaat.

In het woord was leven
en het leven was het licht van de mensen.
En het licht schijnt in de duisternis
en de duisternis heeft het licht niet kunnen doven.

Dat licht, het ware licht, dat iedere mens verlicht
kwam ter wereld.

Het was in deze wereld,
de wereld is eruit ontstaan,
maar deze wereld heeft het niet erkend.
Het kwam in eigen huis,
het heeft hem niet ontvangen.

Maar wie hem wel ontvangen hebben
gaf hij de kracht te worden kinderen van God,
allen die zich toevertrouwen aan zijn Naam -
die niet uit vlees en bloed,
niet uit man en macht,
maar uit God geboren zijn.

Het woord is vlees geworden
en heeft onder ons zijn tent opgeslagen.
Wij hebben zijn volle glorie aanschouwd -
een glorie als die van de eniggeborene van de vader,
overladen met genade en trouw.

Uit die volheid hebben wij allen ontvangen
de ene genade na de andere:
want de Thora is door Mozes gegeven,
de genade en de trouw zijn gekomen door Jezus Messias.

Niemand heeft ooit God gezien.
De eniggeboren zoon
die is in de schoot van zijn vader -
die heeft hem aan ons uitgelegd.

Toespraak

1.

'Alles wat juffrouw Zelda zei, was verlokkelijk en nogal onverwacht. Alsof we een nieuwe taal van haar leerden. Als je in de klas een idee opperde dat haar beviel, wees juffrouw Zelda op jou en zei zachtjes: "Kijken jullie toch eens allemaal, hier is een kind dat overstromd is van licht".'

Dat vertelt de Israëlische schrijver Amos Oz in zijn prachtige biografische *Een verhaal over liefde en duisternis*, over zijn juf van de tweede klas lagere school, op wie hij trouwens hopeloos verliefd was.

Het geboorteverhaal van Lukas gaat over zo'n kind met een groot idee, een alomvattend vredesplan, dat al bij zijn geboorte wordt verkondigd door lichtgestalten, die opdoemen voor de verschrikte ogen van nachtwakende herders. Ook de proloog van het evangelie van Johannes gaat over dat kind, maar dan heel anders. Daar wordt dat grote idee, het masterplan van God voor deze wereld, verbonden met het woord dat al in den beginne, voor de schepping was bij God, als drager van het levenslicht van alle mensen. Door dat grote woord is alles ontstaan, heel de schepping, heel die wondere wereld van *google earth* en *earth flight*.

2.

Net als de hele bijbel en alle grote literatuur en kunst, gaan de evangeliën over de strijd tussen het licht en de duisternis: tussen de taal van licht, leven en liefde, van grote idealen en creativiteit, en de propagandataal van de dood, de sprakeloosheid, de verwoesting, de doofpot van de lichttaal. Op aarde regeert her en der de doodsnacht en uit de aarde roept het bloed. Het licht van deze wereld is die van een permanente zonsverduistering, zei de Joodse wijze Walter Benjamin zo'n honderd jaar geleden. Maar is de kerstboodschap na tweeduizend jaren dan niet heel diep ingedaald in de genen van deze wereld, in de aderen en zenuwbanen van onze christelijke cultuur, in de harten en de zielen van de mensen? 'De nacht is diep, de dagen leeg, de mensen sterven en zijn niet gelukkig', zongen we. Is dat niet al te zwartgallig? Zouden wij ons niet veel meer moeten richten op het licht, op wat in deze wereld aan goeds gebeurt, aan de grote ideeën die deze wereld verlichten?

3.

Maar deze wereld is lang niet altijd gediend van licht, niet van het woord waaruit zij is ontstaan. Daarom komt dat woord zelf ter wereld. Niet om er te heersen, maar om te dienen, als een knecht-koning. Het komt als een kind, een eniggeboren, uniek kind, zo een en enig als God zelf, kind aan huis bij hem, uit zijn schoot geboren, in zijn schoot teruggekeerd. Woorden schieten tekort voor dat wonder, daar zijn engelen voor nodig: 'Gij zult een klein kind vinden dat in doeken is gewikkeld en ligt in een voederbak'.

'Het woord is vlees geworden,' zingt Johannes. Vlees, lichaam, mensenkind. Vlees kun je liefkozen, aankleden, te ruste leggen. Maar ook slaan, misbruiken, verkrachten, kruisigen. Dagelijks zien we de beelden op het nieuws – wij worden er netjes voor gewaarschuwd: de beelden kunnen schokkend zijn. Raken ze ons nog? Vlees, dat is de fascinerende, zachte en harde werkelijkheid van onze kwetsbare levens. Het woord is vlees geworden, het is in doeken gewikkeld en in een voerbak gelegd en zo'n dertig jaar later wordt het opnieuw in doeken gewikkeld en in een graf gelegd.

4.

Wie in de strijd tussen licht en duisternis de kant kiest van het licht, wil kennelijk altijd eerst de diepte van de duisternis leren kennen. Die wil bijvoorbeeld grondig weten waarom de voedselbanken in Nederland de vraag niet meer aankunnen, en waarom de vrouwenhandel en het misbruik van jonge vrouwen in ons land toeneemt, dat de crisis veel meer mensen arm maakt, terwijl ook het getal van nieuwe exorbitante rijken blijft groeien. En de rest van de wereld, de wapengekken, ook na Newtown, en de Syrische vluchtelingen in winterse kou met dunne truien en dun gezaaide dekens. Alleen wie weet heeft van de overal geschonden mensenrechten, kan zich erin bekwamen ze te verdedigen en zo 'recht-vaardig' worden. Die kan in de zonsverduistering van deze wereld zorgen voor zonnevlagen, en rondgaan op engelenvleugels van genezing.

5.

Er zijn in deze wereld talloze van die grote en kleine messiaanse mensen in wie het woord vlees is geworden. Van de 94-jarige Mandela tot de 15-jarige Pakistaanse Malala. Niet zelden sterven zij een vroege dood, vaak branden zij snel op. Maar in de documentaires en interviews waarin zij soms even aan het licht komen, zeggen zij altijd, dat zij meer terugkrijgen dan zij geven, en dat hun hoop voor deze wereld daardoor juist gewekt en bevestigd wordt. Johannes noemt hen 'kinderen van God'.

Waar halen mensen de moed vandaan om tegen de duistere machten van deze wereld te strijden? Waar halen ze de liefde vandaan, het uithoudingsvermogen? Ze zijn 'uit God geboren', zegt Johannes, niet uit vlees en bloed, uit man en macht. Hun menselijkheid is voortgevloeid uit de overvloed aan genade en trouw, aan liefde en solidariteit, vriendschap en waarachtigheid die in de God zelf, in diens Naam besloten liggen. Uit die overvloed, zegt Johannes, heeft Mozes, hebben de kinderen van Israël de Thora ontvangen, de oerkonde, de oerkonde van het mensenrecht. En uit diezelfde overvloed aan genade en trouw hebben wij – voor wie die Naam en die God grote onbekenden waren -, deel gekregen via Jezus Messias. Hij heeft die vreemde God aan ons uitgelegd. Hij heeft hem gedaan, voorgedaan, zijn Naam geheiligd. Zo is hij de voorloper, de koploper geworden van een grote, onstuitbare messiaanse beweging.

6.

'Ik hield van de manier waarop juffrouw Zelda het ene woord naast het andere plaatste: ze zette bijvoorbeeld een heel gewoon, alledaags woord naast een ander woord, dat al even gangbaar en banaal was, en plotseling, gewoon door het feit dat ze naast elkaar stonden, twee hele gewone woorden die gewoonlijk niet naast elkaar stonden, plotseling sprong er een elektrische vonk over die mijn geest, altijd op zoek naar woordwonderen, versteld deed staan.' Wat Amos Oz hier over juffrouw Zelda zegt, geldt ook voor de bijbelse verhalen zoals het geboorteverhaal van Lukas en de hymne van Johannes. Daarin zijn de woorden zo naast elkaar gezet en geschakeld, dat ze een elektrisch veld vormen. Ze willen zo gelezen worden dat de vonken eraf springen, dat er iets gebeurt, iets 'geschiedt' dat ons verlicht, ons creatief maakt, bevrijd en bevrijdend, hoopvol en hoopgevend. Dat is de kracht van al die woorden, al tweeduizend jaar lang. Steeds weer kun je er nieuwe betekenissen, nieuwe lagen in ontdekken. Gewone woorden naast elkaar gezet: woord, licht, leven, vlees, kind... Maar samen roepen ze een zinsverband op, waardoor wij overstromd worden van licht: een woordwonder.

7.

Het heden gekomen kind, en alle gekomen en komende kinderen van licht, komen niet met man en macht, in pausmobielen, limousines of tanks. Zij worden vergezeld van gezang uit de mond van een grote, ongewapende, hemelse vredesmacht. Zij worden niet begeleid door een militaire kapel, maar door 'hemelse harpen, bronzen klokken van zon, zingende wereldzeeën, daverende bergen, klappende en fluitende rivieren, en een trompetterend universum' (zo psalm 98, *vrij*).

Heden is uw bevrijder geboren. Heden? Waar dan? Vanwaar? Misschien hebben wij nog niet genoeg gezongen, of hebben wij onze liederen nog te weinig gedaan. Misschien moeten wij hem om te beginnen in onszelf zoeken.

Wanneer komt die messias nou, vroeg iemand. En het antwoord: hij komt, is het vandaag niet, dan morgen wel. Zo moge het zijn, iedere dag opnieuw.